

Asia: VN/36135/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi laeiksi terveydenhuoltolain 7 a §:n, sosiaalihuoltolain ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 36 §:n muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Organisaatio tai vastaajataho

Muu järjestö tai yhdistys

Kysymys viranomaisille, mikä on lausuntoa käsitelleen toimielimen nimi ja käsittelypäivämäärä?

-

Lausunnonantajan lausunto

Onko ehdotus sosiaali- ja terveydenhuollon palveluvalikoiman periaatteista säätämisestä kannatettava?

Kyllä

Perustelut ja lisähuomiot esityksen kannatettavuutteen liittyen.

Pelastakaa Lapset kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi terveydenhuoltolain 7 a §:n, sosiaalihuoltolain ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 36 §:n muuttamisesta.

Pelastakaa Lasten työn perustana ja lainsäädännön arvioinnin viitekehyksenä on YK:n lapsen oikeuksien sopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka velvoittaa Suomen valtiota lain tasoisesti, ja koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lisäksi kannanmuodostuksemme ja yhteiskunnallisen analyysimme pohjana ovat järjestömme tekemät selvitykset sekä suoraan lapsilta ja perheiltä toimintojemme ja palveluidemme kautta saatu kokemustieto.

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi terveydenhuoltolakia, sosiaalihuoltolakia ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annettua lakia. Terveystoimintalain ja sosiaalihoito- ja

säädettäisiin periaatteista, joiden mukaan palveluiden ja menetelmien kuuluminen palveluvalikoimaan ja niiden poisrajaaminen toteutetaan julkisesti rahoitetussa sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Sosiaali- ja terveydenhuollossa säädettäisiin toisiaan vastaavista palveluvalikoiman periaatteista, joiden soveltamisessa huomioitaisiin kummakin alan ominaispiirteet, tavoitteet, käsitteet ja lainsäädäntö. Terveys- ja terveydenhuollossa lakiehdotusten mukaisilla periaatteilla muutettaisiin palveluvalikoiman määrittelyä niin, että nykyisten poissulkukriteerien sijaan säädettäisiin palveluvalikoimaan kuulumisen edellytyksistä. Sosiaalihuoltoon säädettäisiin terveydenhuoltoa vastaavasti palveluvalikoimaan kuulumisen edellytyksistä.

Ehdotetut periaatteet ovat tarveperiaate, turvallisuus, vaikuttavuus ja kustannusvaikuttavuus sekä läpileikkaavina periaatteina yhdenvertaisuus ja ihmisarvon loukkaamattomuus. Pelastakaa Lapset katsoo, että ehdotus on osittain kannatettava, tietyin lisähuomioin. Sosiaali- ja terveysministeriön säädösvalmistelun hankeikkunassa kuvatut tavoitteet, kuten vaikuttavuuden kehittäminen palvelujärjestelmässä ja asiakkaiden ja potilaiden yhdenvertaisuuden varmistaminen, ovat oikein asetettuja tavoitteita.

Huomautamme kuitenkin, että vaikuttavuus ja kustannusvaikuttavuus tarvitsevat toteutuakseen vankkaa tutkimustietoa sekä asiakkailta kerättyä kokemuspohjaista tietoa. Tutkimus ja tiedonkeruu eivät voi toteutua ilman riittäviä resursseja. Juuri nämä resurssit näyttäytyvät usein päätöksenteossa säästökohteina.

Pelastakaa Lapset tukee SOSTE:n lausunnossaan esittämiä huomioita, että uuden sääntelyn sijaan tarvittaisiin panostusta sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimusrahoitukseen ja sosiaalihuollossa myös tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan rakenteiden vahvistamiseen. Palveluiden vaikuttavuuden kehittämiseksi tarvitaan myös systemaattista asiakas- ja kansalaisosallistamista.

Pelastakaa Lapset katsoo, että ehdotettu 30 a § on sosiaalihuollon sääntelyn kannalta merkittävä ja pääosin tarpeellinen uudistus. Esitykseen sisältyy kuitenkin useita riskejä ja epävarmuuksia, jotka on syytä huomioida jatkovalmistelussa.

On merkittävää, että sosiaali- ja terveydenhuollossa säädetään toisiaan vastaavista palveluvalikoiman periaatteista (tarve, turvallisuus, vaikuttavuus, kustannusvaikuttavuus sekä yhdenvertaisuus ja ihmisarvon loukkaamattomuus). Tämä luo mahdollisuuden selkeälle ja yhdenvertaiselle päätöksenteolle hyvinvointialueilla. Lisäksi on tärkeää, että esityksessä nostetaan ennaltaehkäisy ja väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen yksilöpalvelujen rinnalle sekä terveydenhuollossa että sosiaalihuollossa.

Sosiaalihuollon palveluvalikoiman periaatteiden muotoilu on kannatettava, mutta sisältää samalla riskejä palveluiden valikoiman kaventumiselle ja alueellisten erojen kasvamiselle. Sosiaalihuollon palveluvalikoiman periaatteiden määrittely tukee, paitsi sosiaalihuollon, myös välillisesti lastensuojelun ja muiden lapsiperheiden palvelujen, pitkäjänteistä ja tavoitteellista kehittämistä sekä parantaa sosiaalihuollon asemaa suhteessa terveydenhuoltoon. Palveluvalikoiman periaatteet turvaavat myös asiakkaan oikeutta palveluun.

Pelastakaa Lapset huomauttaa, että periaatteiden muotoilu voi käytännössä johtaa sosiaalihuollon palvelujen, työmuotojen ja menetelmien kaventumiseen erityisesti silloin, kun kustannusvaikuttavuutta tulkitaan lyhyen aikavälin näkökulmasta, tai arviointirakenteet eivät ole riittävän kehittyneet. Lisäksi vaikuttavuus- ja kustannusperusteinen sääntely voi heikentää sellaisten ammatillisten työmuotojen asemaa, joiden vaikuttavuutta ei voida osoittaa tutkimusnäytöllä, mutta joita pidetään sosiaalihuollossa laadukkaina ja tarpeellisina. Sosiaalihuollolla vaikuttavuuden mittaamisen menetelmät on valtakunnallisesti vasta kehittymässä verrattuna terveydenhuollon vastaaviin mittareihin.

Palvelujen painopisteen siirtäminen esityksessäkin toivotulla tavalla hyvinvointia edistäviin ja ennaltaehkäiseviin palveluihin voi toteutua vain sosiaalihuollon palvelujen mittaamisen ja arvioinnin kehittämisen kautta. Hyvinvointivaikutuksilla tulee olla myös painoarvoa suhteessa kustannusvaikutuksiin.

**Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista (jakso 4.2)?
Voitte perustella näkemystänne tähän.**

Esitys ei anna täysin riittävää kuvaa ehdotusten taloudellisista vaikutuksista. On kuitenkin myönteistä, että esityksessä tunnistetaan, että vaikutusten suuruus riippuu olennaisesti siitä, miten periaatteita käytännössä sovelletaan, ja, että välittömät julkistaloudelliset vaikutukset ovat epävarmoja.

Pelastakaa Lapset huomauttaa, että tarpeellinen palveluiden kehittäminen voi epäonnistua, jos muut tavoitteet ovat käytännössä alisteisia kustannusten hillinnän tavoitteille. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön hankeikkunan mukaan esityksen toimenpiteillä tasapainotetaan julkista taloutta vuonna 2027 58 miljoonalla eurolla ja vuodesta 2028 alkaen 108 miljoonalla eurolla vuodessa. Palveluvalikoiman kuulumisen ja poisrajaamisen periaatteiden määrittelyn odotetaan tuovan kustannusten kasvua hillitseviä vaikutuksia välillisesti resurssien tehokkaamman käytön kautta, kun palveluita priorisoidaan periaatteiden mukaisesti.

Esitys kaipaakin tuekseen arvioita siitä, mitä taloudellisia vaikutuksia aiheutuu sosiaalihuollon osalta esimerkiksi osaamisen vahvistamisesta, henkilöstön koulutuksesta, tiedolla johtamisen kehittämisestä ja sisällön johtamisen kehittämisestä, koska kaikki tämä vaatii toteutuakseen investointeja. Sosiaalihuollossa rekisteritiedon hyödyntäminen on vielä alkuvaiheessa, ja yleisesti lasten ja perheiden sosiaalipalveluiden menetelmien arviointirakenteet vasta kehityksessä. Nämä eivät ole myöskään yhdenmukaisia eri hyvinvointialueilla.

Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista (jakso 4.2)? Voitte perustella näkemystänne tähän.

Esityksessä on kuvattu kattavasti YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteita, kuten lapsen edun ensisijaisuutta ja lapsen oikeutta nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta ja kuntoutukseen tarkoitetuista palveluista. Esitysteksti kuvaa, että yleissopimuksen artiklan 3 mukaisesti kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Pelastakaa lapset huomauttaa, että esitys ei kuitenkaan sisällä nimenomaista velvoitetta lapsen edun ensisijaisuuden tai lapsivaikutusten arvioinnin systemaattiseen huomioimiseen. Tämä on riski lapsen oikeuksien tosiasiallisen toteutumisen näkökulmasta. Lisäksi alueelliset erot arviointi- ja päätöksentekorakenteissa voivat heikentää lasten yhdenvertaisuutta ja johtaa palvelujen tosiasialliseen kaventumiseen eri hyvinvointialueilla.

Onko lakiehdotuksilla jotain sellaisia vaikutuksia, joita esitysluonnoksessa ei vielä ole otettu huomioon, ja jos on, niin millaisia vaikutuksia?

Esitysluonnoksessa tulisi kuvata terveyden- ja sosiaalihuollon lähtökohtainen ero arviointimekanismien ja käytettävissä olevan vaikuttavuustiedon osalta.

Kommenttinne pykälästä ja säännöskohtaisista perusteluista: Terveydenhuoltolaki 7 a §

-

Kommenttinne pykälästä ja säännöskohtaisista perusteluista: Sosiaalihuoltolaki 30 a §

Sosiaalihuoltolain 30 a § on askel kohti systemaattisempaa ja läpinäkyvämpää sosiaalihuollon päätöksentekoa, mutta se sisältää riskejä ja epävarmuuksia, jotka on syytä huomioida jatkovalmistelussa.

Pykälän toimeenpano edellyttää kansallista ohjausta sekä selkeyttä siihen, miten periaatteita sovelletaan erityisesti lakisääteisten palvelujen osalta. Koska sosiaalihuollon arviointi- ja ohjausmekanismit eivät ole yhtenäisiä hyvinvointialueilla, on todennäköistä, että periaatteita sovelletaan eri tavoin eri hyvinvointialueilla. Tällöin asiakkaiden mahdollisuudet saada tiettyjä palveluja, työmuotoja tai menetelmiä voivat vaihdella alueittain, mikä heikentää kansallista yhdenvertaisuutta.

Sosiaalihuoltolain §3 kohdassa 3) tulee määritellä erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen kriteerit. Lisäksi tulee määritellä raja suhteessa lastensuojeluun ja vammaispalveluun. Sosiaalihuollon osalta tulee lisäksi kansallisesti ohjata keskeiset palvelumuodot sisällöllisesti yhdenmukaisiin toimintakäytäntöihin.

Kommenttinne pykälästä ja säännöskohtaisista perusteluista: Sote-järjestämislaki 36 §

-

Liittyykö esitysluonnoksen mukaisten sosiaali- ja terveydenhuollon palveluvalikoiman periaatteiden soveltamiseen haasteita, ja jos liittyy, niin millaisia ja miten haasteita voisi mielestänne ratkaista?

-

Muita näkemyksiä ja täsmennysehdotuksia?

Lisätietoja:

Maija Vihervirta Palvelujohtaja, asiakkuudet ja laatu, Pelastakaa Lapset ry

Aino Hynninen Kehittämispäällikkö, palveluliiketoiminta, Pelastakaa Lapset ry

Kekkonen Sonja
Pelastakaa Lapset ry